

Bennich-Björkman, Li, Gustavsson, Sverker & Lindberg, Mats, 2023. *Hålla huvudet kallt. Om distanserat engagemang i en uppjagad tid*. Göteborg: Daidalos.

Anmälan av Drude Dahlerup

Alle forskere kan formentlig være enige i denne bogs hovedbudskab, at det er afgørende for universiteternes centrale rolle i samfundet, at vi slår vagt om forskningens frihed og de enkelte forskeres integritet og frihed til at vælge emne og tilgang. I denne antologi skriver elleve forfattere fra samfundsvidenskab, humaniora, pædagogik og journalistik om, hvad de ser som trusler, både indefra og udefra, mod forskningens frihed. Bogens forfattere, med undtagelser af to, synes enige om en ganske pessimistisk tolkning af udviklingen.

Men var det bedre før? Hvornår startede i så fald derouten? For at svare samstemmigt på disse to spørgsmål kræves en enighed om diagnosen. Med den australske professor i statskundskab, Carol Bacchi's approach til policy studier, vil denne anmeldelse spørge: what's the problem (represented to be)? Nogle af denne bogs forfattere vil formodentlig se med skepsis på ovenstående parentes. Men bogens kapitler viser, at der ikke er fuld enighed mellem forfatterne om diagnosen, ej heller om den historiske datering af problemerne. Kapitlerne kan, som redaktørerne fremhæver, læses hver for sig. Men som læser kunne man have ønsket større indbyrdes sammenhæng og diskussionen mellem kapitlerne.

I redaktørernes korte indledning præsenteres en række udfordringer, som forskerne står overfor i dag. Det siges, at noget er hændt med det moderne universitetsvæsens centrale normer, som defineres som saglighed, kundskabens vækst og åben diskussion (7). Arven fra Oplysningstidens videnskabssyn holder på at forsvinde sammen med universiteternes autonomi. Bogen handler følgelig om, hvordan disse normer langsomt undermineres udefra af styring og stigende ekstern finansiering af forskningen, men også indefra af incitamentsstrukturen, øget specialisering og ved at forskningen lukker sig inde i faglige siloer. I dag er partikularismen ved at fortrænge den tidligere åbne diskussion over disciplinrænser. Det pointeres, at nogle af disse tendenser også findes i den offentlige samtale og i medierne.

Drude Dahlerup er professor emerita ved Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet og adjungeret professor ved Roskilde universitet.

E-post: drude@ruc.dk

Indledningen præsenterer tre begreber. 'Åsiktssuget' har medført, at eftertænkksomhed bliver erstattet af det moderne samfunds krav, som tvinger forskerne til at formulere sig i stærke ord og holdninger for at blive hørt. 'Budskabskravet' er iflg. redaktørerne et udtryk for moralismes genfødsel, men i dag først og fremmest "med vänsterförtecken". Her anvendes forbavsende stærke ord:

Olika former av moraliskt rättfärdigad aktivism med politiska förtecken präglar i dag delar av humaniora och samhällsforskning. Det sker på ett sätt som är ensidigt och tankemässigt slutet till sin natur. Det som gäller är starka moraliska fördömanden, enögda beskrivningar eller vinklade berättelser. Ju starkare övertygelsen är om det moraliskt rättfärdiga i den egna ståndpunkten, desto mindre blir utrymmet för nyanser, osäkerhet och sökande. Patos tränger undan logos (s. 12–13).

Tredje begreb er idealet om "distanserat engagemang". Hvordan kan man som forsker balancere engagement og objektivitet? Findes der en holdbar intellektuel position mellem "aktivism och akademisk avskärmning?" Det gælder om at holde hovedet koldt, og svaret er som titlen på bogen angiver, distanseret engagement, hvilket går igen i de fleste kapitler, dog ofte uden fagspecifik diskussion. Alt i alt, spænder problembeskrivelsen i antologiens kapitler fra "overdreven aktivisme" til forskning som "syftar till en revolutionär omvandling av västvärlden."

Mats Lindbergs kapitel med titlen "Vetenskaplighet och normativ relevans. Distanserat engagemang som grundhållning" er et vægtigt indlæg i antologien, og her findes man delvis svar på indledningens spørgsmål. At læse dette afsnit førte mig tilbage til min studietid på Aarhus Universitet.

At man videnskabeligt ikke kan slutte fra indikative til gerundive udsagn, var noget af det første vi som unge studenter lærte i 1960'erne på det nye universitetsfag, 'statskundskab', som man på den tid i Danmark kun kunne læse på Aarhus Universitet. Professor Erik Rasmussens første lærebog i faget, *Komparativ Politik 1–2* (1968, 1969) startede med en udførlig diskussion af videnskabelig metode og videnskabelige værdirelativisme, og hovedforfatterne var Brecht, Meehan, Easton, Weber, Myrdal, Leo Strauss, Searle, og lidt om Tingsten. Mats Lindbergs kapitel er en gennemgang af stort set de samme forfattere som hos Rasmussen 1968. Dog med tillæg af senere forfattere og strømninger, bl.a. Habermas, Foucault og poststrukturalisme – de sidstnævnte ikke for det gode! Kapitlets foretrukne videnskabssyn (syntsätt 4), er da også en tilbagevending til klassikerne.

I dette 4. videnskabssyn er vi tilbage til Webers og Brechts skelnen mellem er og bør, hvilket imidlertid ikke betyder, pointerer Lindberg, at værdier er uvigtige i

samfundsvidenskaberne. Tværtimod. Det understreges med Weber, at samfundsvidenskaberne er en kulturvidenskab, som studerer den kulturelle betydning af fænomener, institutioner m.v. Det er værdierne, som giver samfundsvidenskaben mening. Forskeren må håndtere denne dobbelthed ved at lægge sine værdipræmisses åbent frem, hvilket vi også fik indprentet dengang i 1960'erne.

Med det udgangspunkt, at forskerens videnskabssyn og værdipræmisses har betydning for alle trin i forskningsprocessen, gentager Lindberg klassikernes krav om, at forskning skal være intersubjektivt overførbart i alle led (intersubjectively transmissible knowledge) – en ”transparent och fallibel perspektivism”. Men Lindberg mener, at disse principper ”olyckligt nog tycks bortglömda idag, i vida kretsar” (s. 192).

Lindberg beskriver tre alternative videnskabssyn, som alle kasseres til fordel for det fjerde. Det understreges, at alle disse 4 synsätt skal betragtes som idealtypiske konstruktioner for at belyse spørgsmålet om værdier og videnskab, og ikke skal forstås som historiske stadier, idet disse forskellige opfattelser af videnskab har eksisteret parallelt siden 1800-tallet.

Synsätt 1 er det traditionelle positivistiske videnskabssyn, hvorefter forskeren skal koncentrere sig om faktavidenskabelige ’sandheder’, hos Lindberg repræsenteret af bl.a. politologen Jörgen Westerstål og i dag af filosofen Åsa Wikforss.

Synsätt 2 er det dialektisk-kritiske perspektiv og dets stærke kritik af positivismens påståede værdimæssige neutralitet, repræsenteret ved Frankfurterskolen, men senere også Louis Althusser og hans ideologikritik.

Synsätt 3 dateres til 1980–90'ernes videreudvikling hen imod en mere almen magtkritik med Foucault som det bærende navn og fokus på magtudøvelse formidlet gennem sproget (diskurser) samt Laclau & Mouffe og deres udvikling fra marxisme til poststrukturalisme. Derrida og hans betydning især i humaniora nævnes også.

Antologiens hovedbegreb, ’distanserat engagement’ omhandles hos Lindberg kun kort til sidst. Men det skal formentligt forstås således, at dette ligger i forlængelse af klassikerne og Synsätt 4. Forskning kan udmærket bedrives med et værdibestemt udgangspunkt, men bør ske med ”ett intellektuellt och rationalistiskt ’distanseret engagemang’” (n. 27). Derimod er der i dagens kundskabs- og debatklime iflg. Lindberg ”för mycket engagemang och för litet distans” (s. 193).

Politologen Li Bennich-Björkman diskuterer begrebet ’vetenskabsbørsen’, hvilket symboliserer at forskning i dag bliver vurderet ud fra en markedslogik, bl.a. via udbredte brug af bibliometri, ’forskningens aktiekurser’. Denne reduktionisme, siges det, er forbundet med masseuniversiteterne og ’utbildningsindustriernas’ fremvækst. Datering? Bennich-Björkman daterer markedsførelsen til

begyndelse af 1970-talet over hele verdstverden, men med accelererende kraft siden 1990-talet.

I kapitlet præsenteres begrebet 'vetenskapliga byar', en videreudvikling af Gabriel Almonds kritik fra 1990 af, at statskundskaben i stigende grad var kommet til at bestå af 'sekter', enten med højre- eller venstrefortegn. I hvert af disse videnskabelige (lands)byer har grupper af forskere sluttet sig sammen i subkulturer, som ofte deler analytisk perspektiv og/eller en vis metode. Man kunne tilføje til denne analyse, at man ofte inden for nichen eller subkulturen gensidigt citerer hinanden, og dermed sikrer hinanden de vigtige biometriske points!

Bennich-Björkman mener dog, man bør betragte (lands)byens funktioner med såvel kritiske øjne som forståelse. Ud over de almene markedgørelser, arbejder hun også med psykologiske forklaringer (identitet og loyalitet). Disse 'silos' funktion er at tildele forskningsmæssig bekræftelse, værdi og legitimitet, men samtidig kan de udvikle ny kritik af normalvidenskaben, og, om landsbyen er tilstrækkelig stor, bryde ny forskningsmæssig grund og udvikle nye discipliner.

Økonomihistoriker Ylva Hasselberg tager udgangspunktet i et historisk portræt af den kontroversielle økonomihistoriker, Eli Heckscher (1879-1952), som bevarede sin integritet trods at han kom i konflikt med mange andre forskere og politikere. I en diskussion af de institutionelle rammeværker, problematiserer kapitlet distinktionen mellem tvang og afhængighed (beroende), som kan føre til selvcensur. Selv uden direkte linjestyling, er universiteternes uafhængighed ikke sikret. "Et verkligt oberoende uppstår alltså först när handlingsmöjligheterna inte begränsas av beroende" (s. 43). Datering? "Jag uppfattar att beredskapen för att acceptera oberoende var större för sjuttio eller femtio år sedan än den är nu." (s. 56). Der er noget viktoriansk over det hele idag, og også på universiteterne skal man veje sine ord på en guldvægt. Tendensen forstærkes af "forskningsetikens svämmande över alla breddar" (s. 58).

Erik Fichtelius skriver om "Behovet av den hänsynslöse och trolöse journalisten". Det er et interessant kapitel, men Fichtelius hovedkrav om "konsekvensneutralitet" relateres desværre ikke til antologiens øvrige kapitler. Konsekvensneutralitet for journalister indebærer iflg. Fichtelius, at "nyhetsreportern efter bästa förmåga ska rapportera det som är sant och relevant utan hänsyn till vem eller vad som gynnas eller drabbas av nyheten" (s. 67). Det er en rimelig ambition, men er der altid kun én sandhed? Og er der ikke altid tale om både valg og fravalg af emne og vinkler i journalistikken? Hvad der er 'relevant', er flg. forfatteren det, som den tiltænkte publik har behov for at få at vide. Trods de gode intentioner, forekommer disse svar forenkede, selv i en journalistisk kontekst. Sociologen Olof Hallonsten (2021) løfter konsekvensneutralitet frem som en forudsætning for at samfundsvidenskaberne kan gøre sig samfundsnyttige. Hvordan forholder antologiens ideal om 'distanseret engagement' sig til denne diskussion?

Kritik af det som i dagens debat noget upræcist kaldes 'identitetspolitik', nævnes kort i flere kapitler, men er hovedemnet i historikeren Jonny Hjelm kapitel "Forskaren som 'allied other'". Påstanden er, at indenfor forskningen om samerne skal man i dag enten selv være af samisk herkomst eller støtte op om samernes politiske kamp for selvbestemmelse (an allied other) for at blive accepteret, idet denne forskningsgren er præget af to teoridannelser, postkolonial teoridannelse og Foucault-inspirerede magtanalyser ud fra urfolksmetodologier. Hjelm skriver, at dette nye 'nedefra perspektiv' voksede frem i 1970'erne ud fra videnskabelige og demokratiske argumenter, men har i de seneste 10-15 år fået en mere 'etnopolitisk' tendens med vægt på den svenske stats koloniale samepolitik og statens manglende interesse for at værne om samernes folkelige særart. Politologen Ulf Mörkenstams PhD-afhandling fra 1999 og historikerens Patrik Lanttos afhandling fra 2000 omtales som eksempler på denne forskningsgrens politisering, en 'kategoriklyvning' mellem samer og svenskere, som gør 'svenskerne' til koloniale undertrykkere og 'samerne' til ofre. Hjelm henviser til sammenstød over remissvar på Sametingets Forskningspolitisk strategi fra 2021, som iflg. Hjelm var et angreb på forskningens frihed, idet forskningen åbenbart skulle "etikprövas av samer" (s. 114-15). Hjelm tekst er stridbar, og han beskriver i kapitlet, hvordan han personligt har haft voldsomme sammenstød med ledelsen af Värdduo-Centrum for Samisk forskning, Umeå universitet.

Med udgangspunkt i Hjelm egen forskning om skovarbejderne liv og hans inspiration af hans egen fars og farbrors fortællinger, og de uformelle loyalitetsforventninger, som kom deraf, gøres en for den generelle diskussion nyttig skelnen mellem 'mjuka' og 'hårda' standpunktsteoretiske opfattelser i forskningen. Han accepterer den bløde, men tager afstand fra den hårde, defineret ganske snævert som at forskere med insiderekundskaber automatisk skulle have et kundskabsmæssigt overtag.

Sharon Rider, professor i teoretisk filosofi, bringer i sit kapitel diskussionen videre. Her gøres en vigtig distinktion mellem oplevede og intellektuelt bearbejdede erfaringer. En oplevelse kan være reel og beskrivelsen af den rigtig. Men oplevelsen i sig selv er ikke videnskab, hvis den ikke bearbejdes intellektuelt og sættes i relation til alment anerkendte definitioner og forskningsrammer, og dermed tilgængelig for i princip alle.

Rider henter inspiration i Margaretha Hallbergs *Kunskap och kön*. En studie av feministisk vetenskapsteori, 1992, som på sin side arbejder videre med Georg Lukás ideer om, at selv om det kapitalistiske system tingsligger arbejderne, så sætter det dem samtidig i stand til i fællesskab at reflektere over deres situation. At se sig selv som en klasse er på en og samme tid resultat af og drivkraft til historisk udvikling. På denne baggrund mener Hallberg – og Rider – at visse former for feministisk teoridannelse, nemlig de tidlige standpunktsteorier (Harding, Haraway) er vigtig for at forstå grundene for og

implikationerne af dagens kritiske race-, queer, postkoloniale- og cripteorier. Rider tilføjer, at intersektionalitetsteorier lægger en mere finmasket fremstilling til standpunktsteorierne. Desuden fremhæver hun, at den ofte anførte kritik, at disse nye forskningsretninger skulle gøre målgruppen til 'ofre', hviler på en misforståelse. Det er bl.a. her, at man kunne ønske at redaktørerne havde bedt kapitelforfatterne forholde sig til hverandres tekster, idet flere artikler uden forbehold ser de selvsamme teorier som eksempler på forskningens forfald i dag.

'Hermeneutisk orättvisa' opstår, skriver Rider, når der findes en afstand mellem individets egne erfaringer og kollektivets tolkningsressourcer. To eksempler nævnes, for det første fødselsdepression, hvor kvinderne først gennem kvindebevægelsens 'det private er politisk-samtaler' fik sat begreb på deres individuelle dårlige erfaringer; for det andet udviklingen af #MeToo-bevægelsen. "Insikten (är) att kunskap fordrar erfarenhet, vilken i sin tur blir till begreppsliggörande" (s. 175). Samtidig advarer Rider dog mod en tendens til 'att överdriva identiteter', at gøre identiteter til et metafysisk princip, et dogme i stedet for et potentielt bidrag til en udvidelse og nuancering af forståelsen af vores fælles verden. Endelig advarer hun mod 'aktivistisk forskning og undervisning' uden dog at definere, hvad der menes hermed.

Tillad denne anmelder i min egenskab af politologisk genusforsker at tillægge, at den mest 'overdrevne', ja, den mest fundamentalistiske 'identitetspolitik' udgøres af den historiske opfattelse, som – med nogle få lysende undtagelser – blev støttet af de fleste af oplysningstidens filosoffer, akkurat som af forskere både før og efter dem, nemlig at kun mennesker af mandligt køn, og i multietniske samfund kun hvide mænd, ansås at have evner til og skulle tillades adgang til universiteter og akademier for at udøve videnskab. Opgøret mod den historiske udelukkelse er en vigtig ramme til forståelse af udviklingen af feministisk videnskabsteori og af dagens nyere såkaldte identitetsteorier.

Kapitlet, "Terroristen som försvann. Postmodernistiska strategier och teorier i forskning om terrorism" er skrevet i en lettere ironisk stil, dog med underliggende vrede, af Johan Lundberg, lektor i litteraturvidenskab.

Kapitlet har fokus på hvad Lundberg ser som den postmodernistiske/post-strukturalistiske tendens i forskningen inden for International Relations (IR). Især Jacques Derridas dekonstruktionsteori og Michel Foucaults diskursteori anses at have haft – og stadig har – relativiseret videnskabens sandhedsværdi i en lang række discipliner, alle med overskriften 'Critical': Critical Legal Studies, Critical Race Theory samt Critical Social and Political Theory. Her skyder Lundberg med spredde hagl. Datering? Disse for forskningen skadelige tendenser finder Lundberg allerede i 68-bevægelsens protester mod Vietnam-krigen, hos Noam Chomsky og Gerry O'Sullivan's tale om amerikansk 'statsterrorisme', og

tilmed hos Edward Said (s. 140-41). Hovedkritikken rettes mod Critical Terrorism Studies, især tidsskriftet *Critical Studies on Terrorism*, men også mod den danske professor Ole Wævers verdenskendte teori om 'securitization', at stater ofte formulerer upopulære indsatser som et spørgsmål om statens sikkerhed.

Hvis man ser bort fra tekstens åbenlyse politiske standpunkter, hvilke er da kapitlets vigtigste kritikpunkter i videnskabsteoretiske termer, hvilket jo er antologiens emne? Lundberg mener, at disse tendenser, og her går Lundberg 30-40 år tilbage i tiden, repræsenterer en relativistisk retsopfattelse "av det liberala samhällssystemets och vetenskapsidealets grundvalar: jämställdhet, rationalitet, objektiv sanning och neutralitet" (s. 139). Mest markant er opgøret med diskursteoriene, som Lundberg mener negligerer 'virkeligheden' til fordel for 'speech acts', dvs. analyser af diskursive praktiker og deres betydning. Det er herved terroristen forsvinder, og kun omtales i citationstegn, se titlen på kapitlet.

Det forekommer dog forenklet, når diskussionen fremstilles som enten diskursanalyser eller at tælle krudt og kugler ('virkeligheden'). Ingen kan vel være i tvivl om, at i dagens ustabile verdensorden spiller de konkurrerende fremstillinger/diskurser om krigen, fjenden, retten til territorierne, fremgange på slagmarken etc., en meget vigtig rolle.

Lundberg ender med at spørge, om han med sit kapitel ikke selv henfalder til den slags diskursorienteret tænkning, som "jag i denna uppsats kritiserat". Dette bliver desværre ikke en åbning mod en mere reflekteret diskussion. Lundberg svar er, at han "ändå (vill) påstå att är där någonting, som har goda förutsättningar att påverka världen på ett destruktivt sätt, så är det den sorts politiska aktivism förklädd till vetenskap som bedrivs inom ramen för *Critical Terrorism Studies*" - "idéer som vid sidan av att de förringar och rättfärdigar terrordåd och våldsbejakande extremism också syftar till en revolutionär omvandling av västvärlden" (s. 159). Var redaktørernes ideal ikke distanseret engagemang?

To af antologiens kapitler er baseret på omfattende empirisk forskning. Lektor i utbildningssociologi, Ylva Bergströms kapitel, "Vad krävs *nu* av skolan", kan læses som et venligt spark til antologiens mange kapitler om kriser i forskning og universitetssystemet. Kapitlet viser, hvorledes store svenske skolereformer altid har været omgærdet af en alarmistisk kriseteori, hvilket fremmer kortsigtede løsninger. "Utopier om framtidens skola formuleras mot en bakgrund av dystopier" (s. 250). Analysen viser, at problemstillingerne tværtimod er gamle og stadig tilbagevendende, mens debatten om skolen derimod afspejler tidens samfundsdebat. Bergström går i rette med bl.a. Åsa Wikfors' opgør med kundskabsrelativismen og postmodernismen ('vor tids farsot'). Men da problemerne ikke er nye, "är det alltså inte postmodernismen som är problemet,"

konkluderer Bergström (s. 256). Slutteligt anbefaler hun, hvilket her forekommer relevant, et mere distanceret engagement i forskning og debat om skolen.

I et langt kapitel, "Hur humaniora och samhällsvetenskaperna blev fattiga" fortæller økonomiskhistoriker Martin Gustavsson om resultater fra et pågående forskningsprojekt om styringen af emnesklassificeringer og resursetildelinger til universiteterne, samlet set en vigtig forudsætning for kreativ og selvstændig kritisk forskning, således som högskolelagen kræver. Gennem en analyse af de relevante udredninger, viser resultatet sig at være dette: "Samspelet mellan beständiga klassificeringsmodeller och föränderliga finansieringsmodeller blev ganska förödande för den högre utbildningen, och framför allt för humaniora och samhällsvetenskap" (s. 276). De samlede bevillinger pr. student faldt fra og med reformen i 1993, ja, tilmed tidligere, og det nye system, som klassificer kurser (f.ex i laborativa, halv-laborativa och icke-laborative kurser) resulterede ikke i identiske bevillinger til ligeværdige kurser. Behovet for lærerstyrede kurser på de humanistiske og samfundsvidenskabelige områder undervurderes konstant. Konklusionen er dystert: Den højere uddannelse i Sverige er i "fritt fall". Politikerne taler stadig om undervisning på videnskabelig grund, men den lærerstyrede undervisning har mindsket i takt med at studenternes støttebehov har øget (flere studenter fra ikke-studievante miljøer). Disse analyser stadfæster, at der er tale om nedgang.

Både politologen Sverker Gustavsson og Gudmund Hernes, sociolog og tidl. minister i flere norske regeringer, diskuterer i deres respektive kapitler sammenhængen mellem forskningens frihed og friheden i det politiske system og samfundet generelt. Begrebet samfundspagten/samhällsfördraget bruges hos begge om den nødvendige tro på, at fælles erkendelse og kundskab kan nås gennem rationel debat, selv mellem meningsmodstandere. Det siges, at denne kontrakt undergraves ikke kun udefra af det politiske og kommercielle magtsprog, men også indefra.

Sverker Gustavsson gennemgår i kapitlet "Öppenhet i stället för alternativlöshet" forskellige udviklingstrin i historien gennem en interessant diskussion mellem Hans Kelsen og Herbert Tingsten om værdirelativismen. Gustavsson støtter Kelsens opfattelse, at værdirelativismen er vigtig som støtte for ytringsfrihed, foreningsfrihed, retsstaten og legitim opposition. Men er demokratiet, påpegede Tingsten, da ikke en overrideologi?

Datering? Iflg. Gustavsson begyndte efter 1980 en nedmontering med vigende kompromisvillighed, idet Kelsens ideer om tolerance og pluralisme i dag er trængt tilbage af teknokrati og populisme. I kapitlet tales med store ord mod poststrukturalismen – "det slappa talet om språkets och sanningens godtycklighet" – og Gustavsson tilslutter sig Mats Lindbergs linje 4.

Gudmund Hernes er en af de få i denne bog, som ikke taler om forfald, men tværtimod om forskningens øgede magt. Med udgangspunkt i Henrik Ibsens *En Folkeffende* viser Hernes, at det i sidste instans er muligt for forskeren, i

skuespillet repræsenteret ved lægen, dr. Stockmann, som opdager gift i det kommunale badeanlæg, at kæmpe mod snævre materielle interesser og folkelig mistro mod videnskabelige resultater. Dr. Stockmanns kendte slutreplik er "Sagen er den, ser I, at den stærkeste mand i verden, det er han, som står mest alene". Med stor relevans for denne antologis diskussioner tillægger Hernes, at noget andet er, hvad følgerne bliver af hvad folk tænker! Med Thomas-teoremet: "Hvis folk definerer situationer som virkelige, får det konsekvenser i virkeligheden". Og Hernes tilføjer: "Subjektive meninger har objektive virkninger."

Den røde tråd i denne bog er forskningens frihed og integritet, herunder forholdet mellem videnskaben og politisk engagement i en "uppgjad tid". Det er der kommet en tankevækkende bog og vigtige diskussioner ud af. Det er en antologi, som med sine ibland ganske provokerende formuleringer uden tvivl vil afstedkomme kritik og debat, hvilket jo netop er akademiens ilt/syre.

Det kan undre, at nyere approaches som postmodernismen og specielt poststrukturalismen i flere af kapitlerne samt i indledningen udpeges som en af den frie forsknings værste indre fjender, side om side med ydre fjerner, bl.a. markedgørelse og statsstyring af en stadig større andel af forskningsbevillingerne. Man kunne have ønsket en analyse af de problemer oppdragsforskningen giver for forskernes frihed over emner, tilgange, metoder og konklusioner. At stadig færre frie doktorandstillinger slås op til fordel for doktorandstillinger tilknyttet allerede fastlagte, ofte eksternt finansierede forskningsprojekter, er også en relevant problematik.

'Distanseret engagement' fremstilles i denne bog som hovedløsningen på det vanskelige forhold mellem forskning og politik, men man kunne have ønsket sig en nærmere diskussion af, hvad det skulle indebære i specifikke discipliner, fx klimaforskningen eller demokratiforskningen.

Tidligere blev nye strømninger inden for samfundsvidenskabelig og humanistisk forskning anklaget for at være 'politisk' (om genusforskningen udvikling fra Prügelknabe til etableret disciplin(er), se Dahlerup 2010). Denne antologi bruger anklagen 'aktivistisk' eller 'overdrevet' aktivistisk – hvad visse studenterpolitikere, specielt på visse amerikanske universiteter givetvis er. Men når det gælder ny forskning, bør alle parter, akkurat som antologien foreskriver, i positiv ånd tage en åben debat om de, ibland uvelkomne, udfordringen fra yngre forskere – som denne anmelder selv oplever det, når yngre queerteoretikere anfægter selve brugen af begreberne 'kvinder' og 'mænd', hvilket omvendt er helt centrale begreber inden for mit forskningsfelt om køn og politik! Kritik fra yngre generationer er en af den frie forsknings vigtigste dynamikker.

Litteraturförteckning

Dahlerup, Drude, 2010. "The Development of Gender and Politics as a New Research Field within the Framework of the ECPR", *European Political Science* 9 (Supplement 1), s. 85-98.

Hallosten, Olof, 2021. *Modernitetens kritiska samvete. En samhällsvetenskap som gör nytta*. Stockholm: Santérus. Anmäld i *Statsvetenskaplig tidskrift*, 2023/4.

Rasmussen, Erik, 1968-69. *Komparativ Politik 1-2*. København: Gyldendal.

Bergquist, Mats, 2023. *Östen Undén, Tage Erlander och det kalla kriget*. Stockholm: Santérus.

Anmälan av Johan Matz

Få svenska utrikesministrar har tilldragit sig en sådan grad av intresse hos historiker och statsvetare som Östen Undén, utrikesminister dels under statsministrarna Hjalmar Branting, och efter dennes bortgång 1925, Richard Sandler, 1924-1926, dels under Per Albin Hansson och efter dennes bortgång 1946, Tage Erlander 1945-1962. Bland tidigare arbeten märks kanske främst Yngve Möllers biografi från 1986 men också ett flertal vetenskapliga publikationer av bland andra Krister Wahlbäck och Olof Kronvall. Det stora intresset till trots har det saknats en studie som tar ett vidare grepp på Undén med fokus på hans gärning som utrikesminister utifrån statsvetenskapliga utgångspunkter och resonemang. Möllers biografi, dess omfång (över 570 sidor) och detaljrikedom till trots hör väl kanske mer hemma i den populärvetenskapliga genren, Wahlbäck har fokus specifikt på Erlanders syn på Undén, Kronvall på Undéns uppfattning om Sovjetunionen. Bergquists bok ger på sina 223 sidor en mycket utförlig bild av en rad aspekter av utrikesministerns person och gärning men också – som författaren övertygande visar – intressanta observationer kring Erlanders successivt tilltagande närvaro i utrikespolitiken. Som huvudsaklig källa, vid sidan av den omfattande litteratur som på ett eller annat sätt behandlar Undén, används Erlanders och Undéns respektive dagböcker. Den förra mycket detaljrik och omfattande, den senare korthuggen och i endast två (om än ganska omfångsrika) volymer. Bergquists bok är ett välkommet viktigt bidrag av två

Johan Matz är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.
E-post: johan.matz@svet.lu.se